فلسفه

(۱)

ځینی کارونه په ظاهره ډېر بد معلومېږی او په حقیقت کښې ډېر ښه وی. د خلقو په نظر کښې ظلم وی او چه فلسفه ئې ولټوې سراسر رحم او دلسوزی وی. زمونږ سترګې او د فیلسوفانو سترګې ډېر فرق سره لری.

هغه چه مونږ ته بد ښکاره کېږی هغوی ورته ښه وائی، چه مونږ ئې ښه ګڼو دوی ئې بد بولی.

وائی چه انسان پخپل خیر و شره نه پوهېږی او ډېر ځله په ښو باندې د بدو ګمان کوی مګر یو فیلسوف نه غولېږی او ښه و بد پېژنی.

مونږ ډېر ساده ګان یو او عمیق نظر نلرو.

مونږ ته کله یو کوټوال غل معلومېږی او له کوټوالیانو څخه وېرېږو.

علاقدار او حاکم زمونږ د غورسی او حق ساتلو دپاره راځی مګر مونږ ورنه سر ټکوو او وایو چه ظلم کوی.

اورېدلی مو دی چه یو سړی حاکم په ناحقه بندی کړ او هغه په زندان کښې قرآن شریف یاد وکړ. یو بل ئی د دښمنانو په خوله په زندان کښې لس کاله وساته هغه د ډېر هنر او کمال خاوند شو او د محبس ډېر ښه صنایع د ده په لاس جوړېده.

حاکم صاحب ویل زه پوهېدم چه دی بې ګناه دی مګر که بندی شوی نه وای دښمنانو واژه او حیات ئی په خطر کښې و.

د ده دغه هنر او کمال هم د محبس برکت دی نو مونږ باید ډېر ظاهر بین نشو او د هر شی فلسفه ولټوو.

زمونږ ډېر خیر خواهان او حامیان مونږ ته ځانونه د ظالمانو په څېر ښئی او زمونږ د عقل او فکر امتحان اخلی.

که مونږ ظاهر بین او بد بین نه اوسو نو ماران او لړمان هم ببفایدې نه دی پیدا شوی. که زمونږ ګمانونه ښه وی او د وحدت او یووالی له فلسفی سره آشنا شو د غله او پیره دار فرق له مینځه ځی.

هوښياران وائی که چنګيز او هلاکو نه وای پيدا شوی نن به دنيا په مونږ باندې ډېره تنګه وه او د قحط له لاسه به مو د ځان غوښې خوړې.
نو مونږ بايد خپل حقيقی خير خواهان او د بشريت خادمان هېر نکړو.

فيصله ګرانه ده

(۲)

ځو ورځې پس دلته راغلم يوه ويل له پخوا نه تيار شوی ئې او رنګ دې ډېر ښه دی.
بل په ډېر تعجب تپوس کاوه چه رنګ دې ولی خراب دی لکه چبه ډېره رنځوری دې تېره کړی وی. زه هېڅ پوه نشوم چه کوم يو رښتيا وائی او د چا نظر صحيح دی.
زه په دوه ؤ کښی شوم او ځان مې نه پېژانده چه له پخوا نه ښه شوی يم که خوار شوی يم؟
هر کله چه مونږ په دغسی ظاهری او ساده مسئله کښې دومره اختلاف لرو نو په هغو مسايلو کښې به مو څه حال وی چه ډېر زيات عقل او فکر ته پکښی ضرورت وی او علمی تحقيق و تدقيق غواړی.
له نورو نه نه يم خبر ما نه خو اوس لوری او لودن ورك دی او داسې مقام ته نزدې شوی يم چه د تور او سپين فرق رانه ورکېږی او وېرېږم چه بيخی فيلسوف نشم.
فلسفه هم له پوهېدلو څخه شروع کيږی او په نه پوهېدلو ختميږی.
د دنيا ډېرو لوړو فيلسوفانو هم په آخر وخت کښې ويلی دی دومره پوهېږو چه په هېڅ نه پوهېږو.
زمونږ ځينی پوهان او هوښياران هم اوس په دغه مقام کښې قدم وهی. دوی ته اوس د ښو او بدو فرق ګران شويدی.
زمونږ ځينی کار داران هم اوس د مملکت په خير و شر نشی پوهيدلی دوی اوس همدغومره پوهېږی چه نه پوهېږو.
له دوی نه بايد په مهمو او غير مهمو مسايلو کښې کومه قطعی فيصله ونه غواړو ځکه چه دوی د شك او ترديد په مقام کښې بند دی او له تذبذب نه نشی وتلی.

د بیان آزادی

(۳)

باور کړئ چه دلته د خبر او بیان آزادی ډېره زیاته ده.

هغه څه چه مونږ ویلی شو په نورو ملکونو کښې ئې څوك نشی ویلی، دلته هر راز خبرې کېږی او هر څوك هر څه ویلی شی.

د دې خبرې د اثبات دپاره زه ډېر قوی دلایل لرم چه هېڅوك ئې تردید نشی کولی او هر څوك ئې منی.

لاړ شئ چېرته چه د دیموکراسۍ نغاره غږېږی او د بیان ازادی پکښې ډېره زیاته ده هلته به هم د خبرو آزادی دومره پیدا نکړی شی لکه چه دلته ئې ګورئ.

نن په ډېرو عصری او مدنی ممالکو کښې هلته چه دیموکراسی او آزادی خپل معراج ته رسېدلي ده هېڅوك دا جرئت نشی کولی چه د یوه لوی سړی په مخکښې مداحی وکړی او له تملق نه کار واخلی مګر دلته مداحان او متملقین دغه جرئت کولی شی او هېڅ تکلیف یا ضرر نه وینی.

اوس په دیموکراتو دولتو کښې څوك دا نشی ویلی چه له دیموکراسۍ نه دکتاتوری ښه ده مګر دلته دا بحثونه آزاد دی او د استبداد طرفداری هم ځینی خلق کولی شی.

په نورو ځایونو کښې ډېر لوی کسان خپله ملامتی په قام او ملت نشی اړولی مګر دلته د علاقدار میرزا هم دا ویلی شی چه ملت جاهل دی او ټوله ملامتی په دوی کښې ده.

نن په ډېرو مهذبو ملتونو کښې ډېر مقتدر اشخاص چا ته کنځلی نشی کولی او فحش ویل اخلاقاً ممنوع دی مګر دلته مونږ دغه بدې خبری ډېرې اورو او یو آمر خپل مامور ته پوچ ویلی شي.

د دروغو ویل چه بیخی منع دی له هر ځایه دلته ډېر ویل کېږی او دا یوازی مونږ یو چه خاین ته صادق، جاهل ته عالم، نا پوه ته افلاطون او ارسطو ویلی شو.

آمران

(۴)

مونږ به په تروه وچولی خبرې کوو، تاسی به په کړه غاړه د مجرمینو په څیر ولاړ اوسئ او بلی صاحب به وایاست.

مونږ به په هر کار کښې کار لرو نور به زمونږ په کارونو کښې د فکر کولو حق هم نلری. مونږ به هيڅ نه کوو مګر کارونه به ټول زمونږ په توجه کيږی.

ځلميانو ته به په نفرت ګورو خو دوی به مونږ خپل حاميان ګڼی او په محبت به راته ګوری.

مونږ به په هيچا اعتماد نلرو او ټول خلق به په مونږ پوره اعتماد لری.

زمونږ خوف او زمونږ محبت به په آخره درجه په هر زړه کښې وی.

څومره چه له مرګ څخه وېرېږئ هغومره به له مونږ نه هم په خوف کښې اوسئ.

په هره اندازه چه ژوند او حيات محبوب ګڼئ مونږ به هم هغومره محبوبيت لرو هو!

مونږ يوازی خپل رعب او هيبت ستاسو په نظر کښې نه غواړو بايد شديد محبت هم له مونږ سره ولرئ.

يوازی محبت هم زمونږ په کار نه دی بايد زمونږ له خوفه زړونه ورپېږی.

زمونږ په حضور کښې بې له عجز و نيازه هيڅ راز خدمت صداقت او فعاليت نه قبليږی که عاجزی او خادمانه اوضاع درسره وه هر راز خيانتونه معاف کېدلی شی.

پام کوه چه دلته پخپلو خدمتونو او صداقتونو مغرور يا بی پروا راشی.

هر کله چه راځی که دی هر څومره مهم کارونه کړی وی د يوه مقصر په حيث راځه او سر ټيټی راځه.

زورور
(۵)

د زورورو په مخکښې خبرې کول څه آسانه کار نه دی او هر څوك ئې نشی کولی. د دوی مزاجونه ډېر باريك وی.

کله ورباندې ډېره ښه خبره بده ولګيږی او سړی جو جو کړی.

کله پری کنځلې ښه تاثير وکړی او بده خبره ئې له پامه ښه راشی.

زه پوه نشوم او څه مې وويل زما خبره پرې ښه ونه لګېده ځکه راته په قار شو او ووئې رټلم. که زه په نزاکتونو پوهيدلی، که ما ته د دربارونو اوضاع معلومه وای داسی به نه وشوی.

ما موقع ونه پېژندله او ډېره لويه بې ادبی رانه وشوه.

ده ماته وویل په وطن کښې څه حال دی؟ حاکمان او کارداران څنګه دی؟

زه خبر نه وم چه دی په رښتیا ویلو خوابدی کېږی او حقه وینا پرې بده لګېږی. مونږ خو په کلو او بانډو کښې لوی شوی یو، علم او پوهه نلرو، د لویو خلقو په خوی و بوی بلد نه یو او په هر ځای کښې هر چا ته رښتیا رښتیا وایو.

په مونږ باندی هېڅوك نه دی ملامت دا زمونږ خپله ګناه ده.

سړی باید پخپله ګناه اعتراف وکړی او خپله ملامتی ومنی.

زه دا منم چه مونږ نه پوهېږو او خبری مو لواړې دی.

دوی لواړې وریجې هضمولی شی مګر لواړې خبری نشی اورېدلی.

ماته وروسته چا وویل چه سړی د زورورو په مخکښې دغسې خبری نه کوی تا خو به له ځانه سره دومره فکر کړی و، چه ته له چا سره غږېږې؟ او څه وائی؟

هغه بل چه هلته ناست و لکه چه زما دوست و او زړه یې راباندې وسوزېده ځکه ئې وویل چه صاحب جهل او ناپوهی خو لوی عذر دی.

(از خورد ها لغزیدن از کلان ها بخشیدن)

د رجب خان له قاموس څخه
څو لغتونه
(۶)

مساوات: خاین او صادق، لایق او نالایق، پاکنفس او رشوت خور، کاریګر او بېکاره یو شان او برابر ګڼل.

دیموکراسی: د رشوت ازادی، د ظلم آزادی، د بیباکۍ آزادی.

اصول: هغه چه رواجول یې د مسکراتو او مخدراتو غوندې ممنوع وی.

انحصار: هغه تجارت چه هر څوك ئې نشی کولی لکه د حکومتونو او ماموریتونو خرڅول.

حاکم: پخپل سر او خود مختار، هغه چه ظلم او استبداد ته اداره او انضباط وائی.

مامور: هغه چه دریشی کوی او کار نه کوی.

اقتصاد: له خوارنو او مسکینانو څخه څه اخستل او بډایانو ته ئې ورکول یعنې د زکوٰة عکس او ضد.
شورا: هغه چه هر څه ویلې شې او هېڅ نشې کولې.
خادم دین و دولت: چه د حاکم او نایب الحکومه خدمت ئې په ډېر اخلاص کړې وي.
د سترګو خاوند: چه هر څه ورته ووائې وائې په سترګو.

ډار

(۷)

پېرې نه دې، روې نه ده، شیشکه نه ده، بلا نه ده مګر انسانان ډاروي. له څه شي نه؟ او له چا نه؟
له ښو ښو کارونو، له رحم او شفقت نه له عدل و احسانه، له خپلو ورونو او بنیادمانونه دې وائې: دغه خلق چه د ډېر پخوانې ظلم په ځنځیرونو کلك تړلې دې که هر چا خلاص کړه اسمان به ړنګ شې ځمکه به په بل مخ واوړې.
که د دوې لاسونه او پښې تړلې نه وې غلا به کوې، سرې به وژنې، لارې به وهې، داړې به غورځوي، وینې به تویوي.
که د دوې ژبې تړلې نه وې هغه څه به وائې چه تحمل ئې نشې کېداې.
که د دوې سترګې نه وې تړلې سپین سترګې به شي او هر څه ته به په نفرت ګوري.
نو باید دا د پخوا زمانې زبان بندی او چشم بندی وساتو. دوې باید همدغه شان په ځنځیرونو تړلې وې او دغه ډار چه د دوې په زړونو کښې موجود دې ډېر ټینګ وساتل شي.
که دغه طلسم مات شو او د خلقو ډار والوت سرېتوب ځې او بربادي راځې. تاسې باید د خپلو خزانو او جواهرو ساتلو ته دومره ډېره توجه ونکړې بلکه خپل ډار د خلقو په زړونو کښې له سرو او سپینو، له الماسو او لعلونو ډېر ټینګ وساتئ او خپلې ټولې پېرې د همدغه شي د ساتلو دپاره مقررې کړئ.

زه چه دا خبرې اورم ډاريږم او دا نشم ويلی چه دغه ډار که له زړونو و اوزی په زړونو کښې به مينه او محبت پيدا شی، دغه عناد او نفرت به په صداقت او صميميت بدل شی، دغه مقيد او تړلی قوتونه او استعدادونه به په کار ولوېږی دا وطن به آباد شی.

دا خبرې په زړونو کښې ګرزی خو له ډاره ئی څوك نشی ويلی.

خوف او ډار دلته دومره غلبه موندلی چه اوس موږ له هر څه ويرېږو او ډاکتران راته د قاتلانو په رنګ کښې معلومېږی. يو وخت و، چه موږ له ظلم و وحشت څخه نه ويريدو او هر څه مو کول سترګی اېستل، تورو څاګانو کښې خلق اچول، قين او فانه، تېل داغ او ژوندی بنيادمان وندې وندې کول زموږ کارو.

موږ دغه شان بد بد کارونه کول او نه ډاريدو مګر نن يو ښه کار له ډاره نشو کولی او عدل و احسان هم موږ ډاروی.

موږ اوسی له مثبت او منفی دواړو خواو ويرېږو او هر څه ډېر مهيب په نظر راځی. نه هغه ظلم او استبداد کولی شو چه پخوا مو کاوه نه هغه احسان او عدالت کولی شو چه دنيائی رانه په ټينګه غواړی.

زموږ مثال داسی دی لکه چه ډېره سخته وچکالی وی او ټول خلق د يوه لوی قحط راتلو نه په ويره کښې وی، هر يو تصور کوي چه په وطن به داسی لوږه راشی چه ځوی به له پلاره بېزاره وي او مور به د ځوی پروا نلری، د همداغه ډار په وجه ټول خلق لوی او واړه له کورونو څخه د استسقاء او بارانه په طلب اوزی، مونځونه کوی دعاګانی کوی زاری کوی او له خدايه باران غواړی، پاك خدای په دوی مهربانه کيږی او د شپې له مخی يوه داسی توره وريځ په آسمان کښې پيدا کيږی چه زورور بارانونه، شديد سيلابونه، رعد او برق، تندر او تالندې ورسره شته.

اوس ګورو چه توره شپه ده باران په ډېر شدت اوری، په آسمان کښې ډېر هيبتناك غږونه دی او له غرونو څخه سخت سيلابونه راروان دی، دلته هغه پخوانی ډار په يوه بل ډاربدلېږی هر يو غذر او زاری کوي چه باران ودرېږی او آسمان خپلی اوپه بېرته ونيسی. يو ګمان کوی چه زما کور به سيلاب يوسی، بل وائی په فصل او کښت به مې زورورې خړې واوړی او هر به له خاورو لاندې شی، څوك وائی رمه مې په غره کښې ده مېږې او پسونه به مې سيلاب يوسی.

د دغسې احتمالی او شخصی ضررونو په وجه هر يو غواړی چه يو عام رحمت بندی شی او هغه څه چه په دعاګانو يې غوښتنه په دعاګونو ئې رد کړی.

دا تشبیه زما خوښه ده د دیموکراسۍ سیلاب همدغه شان مونږ وېروی او ځینی شخصی او احتمالی اضرار پکښې متصور دی مګر له عامی فایدی نه ئې هیڅ انکار نشی کیداې.

مونږ هماغه خلك یو چه له بارانه او له نه بارانه دواړو نه په وېره کښې یو او په هیڅ حال کښې ډار رانه نه ځی، پخوا له استبداده وېرېدو اوس له دیموکراسۍ څخه وېرېږو او ډېر ښه شی راته توره بلا معلومېږی.

زمونږ آرزو

(۸)

مونږ آرزو لرو او د خپلې آرزو دپاره جد و جهد په ځان لازم ګڼو.

دا آرزو کومه ټېټه او شخصی آرزو نه ده. مونږ د کوم شخص شخصی دښمنان نه یو او نه شخصی علایق را باندې دومره اثر لری چه مونږ له خپلو عالی او اجتماعی آرزوګانو راواړوی. زمونږ کار له اساساتو او کلیاتو سره دی او جزئیاتو ته په جزئی نظر ګورو.

مونږ عمومی اصلاحات غواړو او په ټینګه ئې غواړو.

زمونږ ګران او محبوب پادشاه د دیموکراسۍ پالونکی او ساتونکی دی.

دیموکراسی مونږ ته د حق ویلو جرئت او د صحیح فکر کولو همت او طاقت راکوی.

مونږ له دیموکراسۍ نه همدغه شی غواړو.

مونږ ارزو نلرو چه دیموکراسی مونږ ته د کنځلو کولو او محض بدو ویلو موقع راکړی.

دا څیز زمونږ نه دی خوښ او نه ئې خوښوو.

زمونږ پروګرام دا دی چه په مهذبه لهجه، په سړه سینه، په عقل و منطق ښو ته ښه او بدو ته بد ووایو. بد کارونه، بد خویونه، بد فکرونه بد وګڼو او خپل لوستونکی په ښو او بدو پوه کړو، د خلقو پوهول مونږ د اساسی اصلاحاتو اساس ګڼو او زمونږ اساسی مرام همدغه دی.

دغه مرام مونږ په ډېر ښه صورت د اصلاحاتو په نیت تعقیبوو.

پدي لاره کښې که حقانه انتقاد او اعتراض په هر چا باندې راځی مونږ به ترې هیڅکله سترګی پټی نکړو ځکه چه سترګی پټول او حق پټول لویه غلا او لویه ګناه ده.

مونږ به اعتراضونه او انتقادونه وکړو مګر کنځلې به ونکړو.

مونږ د پته ملاتړلی ده چه د ښو او بدو تمیز وشی او دغه پوهه ډېره عامه او مکمله شی. دا کار مونږ د لوی خدای په توفیق کوو مګر بې ترتیبه ئی نه کوو او د محیط د هضمولو قوه په نظر کښې لرو.

مونږ د افراط طرفداران نه یو لکه چه د تفریط نه یو.

حقیقی او صحیح اعتدال پرېښودل مونږ ګناه بولو مګر د اعتدال په نامه هر څه نشو قبلولی.

مونږ پدې ټینګ یقین لرو چه پاك خدای د حقې لارې مل دی او څوك چه په ښه نیت یوه ښه مقصد ته په ښه لاره روان وی هیڅکله ئی داس ځین نه کرېږی.

څوك چه ملی او اجتماعی ارزوګانې لری او له خپل وطن، خپل پادشاه، خپل قام سره رشتیانې مینه لری هغه باید کوښښ وکړی چه د خپلو ښو ارزوګانو تمثیل په ښه صورت وکړی او ښه شی چاته بد ونه ښئی.

هغه باید دا ونه وائی چه زما ارزو نیکه او مبارکه ده که نور هر څه تصور کوی کوی دې زما ورسره کار نشته.

زما په عقیده افهام او تفهیم د کامیابی مهم شرط دی او هر څوك چه اصلاحات غواړی باید د حسن تفاهم اصل هېر نکړی.

زه چا ته دا نه وایم چه (استغفر الله) د حق دپاره مجادله مه کوه ځکه چه پخپله دغه کار کوم او خپل فرض ئې ګڼم.

زه وایم: و جاد لهم بالتی هی احسن.

دا وه زما او زما د ځینو ملګرو ارزو چه زه ئې هغو کسانو ته ښکاره کوم چه ما ته په ښه نظر ګوری او په لاره کښې ما د مخه کوی.

زړونه

(٩)

زه له زړونو سره ښږ غوندې آشنا یم زه هلته یو څه ګورم او په معنوئې هم پوهیږم. په زړونو کښې یو څه شته چه په ژبو کښې نشته. تاسې د هر چا په خبرو مه غولیږئ او زړونو ته لاره پیدا کړئ.

پوهېږئ چه زړونو ته لاره څنګه پیدا کېږی؟ او په دغه لاره څوك تلی شی؟ پدې لاره موټرونه نشی تلای، دآسونو او کچرو لاره نه ده، خره او غوائی پدې لاره نه درومی. د کبر او غرور خاوندان او زورور دا لار نشی موندلی.

د چا په سینه کښې چه زړه نه وی او په زړه کښې رحم و عاطفه نه وی له هغه نه دا لاره ورکېږی او بل طرف ته ځی.

د دې لاری خضر او رهبر له خلقو سره اخلاص الفت او رښتیانی محبت دی. ما د اخلاص او محبت له برکته زړونو ته لږ غوندې قرب حاصل کړ او هلته مې یو څه ولیدل زه هغه ټول څه اوس نشم بیانولی خو همدغومره وایم دېرې ژبې شته چه د زورورو په ثنا او صفت نه مړېږی مګر یو زړه هم نشته چه زور او زو رو ر ئې خوښ وی.

دا خبره له ما نه یوسئ او د زور و قوت خاوندانو ته ووایاست:

زورور به هر څه پیدا کړی شی مګر په زړونو کښې قدر نشی پیدا کولی. هغه چه خلق ترټنه وېرېږی هېڅکله نه محبوب کېږی.

په یوه زړه کښې یو شی ځائېږی یا مینه یا وېره.

دا ستا خوښه ده چه هر څه هلته ږدی او هر څه درته ښه ښکاره کېږی.

هو! دا ستا خوښه ده چه بلا کېږی که لا لا کېږی؟

مګر زه له هغې تښتم او پدې بل پسی ځم.

دی راته ښه ښکاری او له هغی نه امان و پناه غواړم. که قوت روې شی خلق ورنه تښتی او که لیلی شی دېر مینان پیدا کوی.

د لوی خدای په پاك نامه
او د ده په توفیق

(١٠)

هغه کار ته وړاندې کېږم چه کول ئې دېر ګران دی او نه کول ئې له یوه داسی مهم او ضرور کار څخه دېه کول دی چه د وطن او ملت خیر خواهان او خدمتګاران له

دغسی کارونو نه هیڅکله څنګ نشی کولی. که ووایم چه دا کار آسانه نه دی او هر څوك ئی نشی کړی مبالغه نه ده حقیقت دی.

مونږ په سلو کښې یو تن د سواد خاوند نلرو او په سلو با سوادو کښې ایله یو ئی دغه کار کولی شی. دلته همدغه یو مشکل نه دی سل نور هم ورسره دی.

په نورو ځایو کښې کار کول ګران دی او خبرې آسانه دی دلته خبرې کول له هر کار نه مشکل کار دی او څه لیکل یا څه ویل سل رنګه مسئولیتونه لری.

دلته یوازی همدومره ویل چه ښه کوئ او بد مه کوئ بې خطره او بې ضرره دی مګر په ښو او بدو باندې بحث کول او یو له بله ئی بېلول ډېر ګران کار دی.

دلته ښه او بد داسی ګډ شویدی چه اوس دغه تفریق ډېر زیات مهارت او ډېر لوی قوت غواړی. هغه اصول او مبادی چه نن په دنیا کښې مسلمات ګڼل کیږی او د دنیا پوهان ئی تقریباً په اتفاق منی او احترام ئی کوی زمونږ هوښیاران پکښی سل خبرې لری او اوربدو ته ئې هم څوك حاضر نه دی منل خو لا څه کوې.

زمونږ د ځینو افرادو ننني وضعیت او حالت داسی معلومیږی لکه چه یوه سړی شپو خولۍ په سر کړی وی پتلون ئې اغوستی وی، څادر ئې په اوږو پروت وی او کوچیانۍ پنې ئی په خپو کړی وی په بازار کښې ځانته نکتائی اخلی نو د دغه سړی مزاج پېژندل سړی ته ګران معلومیږی او څوك نشی پوهېدلی چه څه ورسره ووائی. دا چا ته نه ده معلومه چه دی د شپو په ځای پګړۍ ژر قبلوی او له پتلونه تیریږی، که څادر او پنې په کرتۍ او بوټونو بدلوی، یا دا ټول پریږدی او کوم بل خالص او معلوم وضعیت اختیاروی.

دغه شان ګډوډ او مخلوط اوضاع د افکارو او خیالاتو په دنیا کښې هم شته ځکه دلته خبرې ګرانی دی او راز راز خطرات ورسره شته.

زه یو مسلمان پښتون یم له ما نه به د خدای په فضل او توفیق هیڅکله ارادتاً داسې خبری وانورئ چه خدای دې نه کا د دین او مذهب مخالفت پکښې وی.

زه به داسی څه ونه وایم چه زمونږ د ګران او محبوب پادشاه ادب او احترام پکښی نه وی ساتل شوی.

زه به داسی څه ونه لیکم چه د وطن او ملت ضرر پکښې متصور وی مګر سره له دې ټولو خبرو ښائی په ما باندې د ځینو له خوا اعتراضونه وشی او ځینی کسان راته بد بین غوندې شی ځکه چه حق ویل دومره ترخه وی چه د ادب په زور هم پکښې ډېر

خوږوالی نه پیدا کیږی. له اجتماعی چارو سره علاقه لرل اورمرو شخصی او فردی علایق له ځینو کسانو سره خرابوی او بد زږونه بد وی.

دلته خلق په تاویلاتو کښې هم زښت ډېر مهارت لری او سمه خبره هم ډېره ورانولی شی. ځینی کسان دا کار د ثواب دپاره کوی او په دغسی خبرو ځان د چا دوست او خیر خواه کاندی. خبرې ډېرې دې څه به دی سر خوږوم، زه دغه ټول مشکلات په نظر کښې نیسم او ناخبره دا کار نه کوم او نه پکښې کوم هوس دخل لری، زه پوهېږم چه یوې حقې مجادلی او مجاهدې ته را وړاندې کیږم او له لوی خدایه ځانته د ښه نیت او سم عمل توفیق غواړم.

زه یقین لرم چه دا هغه وخت او هغه ځای نه دی چه د یوه اخبار خپرول ګټه ولری، ما ته دا معلومه ده چه پدی کار کښې مادی تاوان هم شته، زه دېته ملتفت یم چه زما اخبار به ډېر لوستونکی پیدا نکړی شی او ډېر خریداران به نلری مګر زه د ډېرې لږی معنوی فایدی دپاره هر څه قبلوم سره له دی او سره له ډېرو نورو خبرو د دې مبارك ایت (و لاتکتموا الشهاده) د تعمیل دپاره حق ویلو او حق څرګندولو ته حاضرېږم.

نورې وېرې له زړه باسم او د پاك خدای وېره په زړه کښې ساتم.

د حق او حقیقت په مینه، د وطن او ملت د خدمت په ارزو، د دیموکراسۍ د حسن استقبال په نیت د خپل ګران او دیموکرات پادشاه د ارزوګانو په پیروی پدې کار شروع کوم. او ټینګ امید لرم چه د وطن مصالح او منور طبقات به په ښه سترګه ورته وګوری.

د دی اخبار (اولس) مرام دا دی: ملی وحدت تقویه کول، د پوهی او تنویر خپرول، د دیموکراسۍ په اساس اجتماعی عدالت تامینول، د خوارو غریب غمخوری، د مظلومانو ملګرتیا او د حق پالنه اللهم اهد نا الصراط المستقیم.

واورئ او خبر شئ!

(١١)

زه دلته نه وم، بل چیرته وم، هلته خلق بل راز و، کورونه بل رازو، کارونه بل رازو هلته ما هغه څه ولیدل چه تاسو به نه وی لیدلی، هغه څه مې واورېدل چه تاسو به نه وی اورېدلی. په هغه ځای کښې چا پسونه نه حلالول مګر د انسانانو ونډی به ئې کله کله کوله.

زما څو ومه ورځ وه چه یو ښکلی ځلمی په رڼا ورځ د څو تنو په مخ کښې چا وواژه مګر دا د ظلم او وحشت واقعه دومره عادی او معمولی تېره شوه چه ستر حاکم خو پرې خبر هم نشو او حاکم خبر شو خو ورته را نغی.

د تحقیق دپاره ئې یو دوه تنه را ولېږل، په اولس کښې هم څو تنه پیدا شوه چه قاتل ئې وښوده او حقه شاهدی ئې پټه نکړه مګر د کلی خان او ملك د قاتل له پلاره پنځلس زره روپۍ واخستې او له وایمه وایم چه په حاکم، قاضی چا او چائی ووېشلې، څه دوی وخوړې او څه نورو، دوه زره پکښې د مړی پلار هم واخستې او ابرائی وکړه ځکه چه ټول په بله خواو او د ده له لاسه هېڅ نه کېدل.

مقتول له خپل پلاره د نورو زیات سکنی و ځکه هغوی خونبها زیاته واخستله.

په قاتل باندې یو کال قید وخوت مګر پلارئې په ما او په بل پسې ګرزېده چه په یوه او بل سپارښتن وکړی او دا بې ګناه بندی خلاص کړی.

دا واقعه خو مو واورېده اوس بله واورئ، زمونږ په کلی کښې داسی خبرې ډېری دی.

هغه بله ورځ له ملا صاحب سره ناست وم یو سړی راغی چه په حاکم صاحب خط راکړه چه ما یا زما کډه ونه وهی اوبندیان مونکړی ځکه چه هغه ورځ ئې هم غوښتی وو او راته ډېر په قارو. ملا صاحب ورته اول د ځوی دعا وکړه او ټولو ویل چه ډېر ښه ځلمی و، خدای دې وبخښی.

سړی بیا ملا صاحب ته وویل چه د خدای په لحاظ یو خط را کړه چه مونږ ته څه ونه وائی او نور مو ونه رېروی. ده ویل ځوی مې سیند وریدی او پخپل اجل مړ دی مګر حاکم صاحب وائی چه چا وژلی دی تاسې قاتل پېوئ ځکه مو په وهلو قایلوم.

دا خبره ما غوندې ساده او نا بلده سړی ته عجیبه غوندې ښکاره شوه، ما ویل دا څنګه کېدای شی چه د یوه سړی ځوی څوك مړ کړی او دی حکومت ته اطلاع ورنکړی، ماته د حاکم صاحب په عقل او تمیز خندا راتله خو وروسته یوه او بل وویل (غاړه دې د دوی بنده وی) چه په رښتیا دا هلك فلانکی خیلو وژلی دی او په سیند کښې ئې غورځولی دی مګر پلار ئې پوهېږی چه څه مې له لاسه نه کېږی او غریب سړی یم خوشی ولی په چا باندې ځان وژنم او د کار دارانو د پیسو اخستلو دپاره عرضونه کوم.

داسې خبرې ډېرې دی زه ټولی نه کوم او له مړونه تېرېږم ژوندوته راځم.

یوه ورځ یو ځلمی راسره په لاره کښې ملګری شو چه ژبه ئې هم بندېدله او خبری ئې په تکلیف کولی ما پوښتنه وکړه چه څه کار کوې ده د خپلی پرېشانۍ قصه راته پدې ډول شروع کړه:

مونږ دېرش څلویښت جریبه زمکه درلوده نور ټول رانه ظالمانو او خدای ناترسو واخیست اوس دوه جریبه راته پاته دی او هماغه پټی چه له مونږ نه نورو اخستی دی په دهقانۍ کړو.

پدې کښې هم مونږ څوك په قراره نه پرېږدی فلانکی صاحب وائی چه ستاسو په تره مې شپږ زره روپۍ دی چه درې نیم زره ئې ګټه کېږی نو ژر کوئ ماته نه زره او پنځه سوه روپۍ راکړئ، مونږ دا روپۍ نشو ورکولی او دا درې میاشتې وشوې چه ورور مې حاکم صاحب بندی کړیدی او د دایکې پیسې رانه غواړی.

ما ووېل کوم شرعی سند لری ویلی نه خو وائی چه عرفی سند راسره شته چه ستاسو تره پکښې ګوته لګولی ده، ما بیا تپوس وکړ چه تاسې پکښې څه وایاست ده ویل اوس خو مونږ چور منکر یو مګر که هماغه شپږ زره واخلی او سود را باندی حواله نکړی خپل پټی به خرڅ کړو او ځان به خلاص کړو مګر که په شپږو زرو قایل شو نورې هم رانه اخلی.

ما تعجب کاوه چه حاکم صاحب څنګه په حقوقی دعوه کښې بې له کوم شرعی سنده یو سړی درې میاشتی بندی کولی شی، هغه زما تعجب رفع نکړی شو بلکه نورئې هم زیات کړ او وئی ویل کله چه یو مشر سړی حکومت ته له مرکزه راځی او محبس ګوری حاکم صاحب زما ورور له محبس نه باسی او له یوه پیره دار سره ئې چیرته لری لېږی او چه هغه ولاړ شی بیا ئی بېرته په زندان کښې واچوی.

تاسی پدې خبره پوره باور وکړئ چه ستاسی په زندانو کښې که دغه شان پټ او غیر رسمی د غلا بندیان شته چه په ناحقه بندیان شوی او له زندانه نشی وتلی داسی رسمی بندیان هم شته چه محکمی پرې حکم کړیدی مګر د ورځې په زندان کښې دی او شپې په کورونو کښې کوی یا د ورځې کورته ځی او شپه په محبس کښې تېروی. که د رجب خان خبره ربښتیا وی نو حاکم صاحب د یوه بی ګناه سړی د بندی کولو جبیره پدې باندې کړېده چه یو ګناه کارئی له بنده ازاد کړیدی او د افراط و تفریط له یو ځای کولو نه اعتدال غواړی.

ملی حکومت

(۱۲)

یو وخت مونږ د حکومت په معنا کښې دومره ډېر فکر نه و کړی. چا به چه د حکومت په باب کښې څه خبرې کولې خلقو به ګمان کاوه چه دی د مملکت پادشاه او سطان یادوی مګر اوس پوه یو چه کابینه او اجرائیه قوه د حکومت په نامه یادېږی او شاهی مقام له دغه نامه نه پورته ځای لری. اوس مونږ وپوهېدو چه په یوه مملکت کښې درې قوته وی (قضائیه – تقنینیه – اجرائیه) چه دا ټول د مملکت پادشاه ته اطاعت او انقیاد لری.

قضائیه یا تشریعیه قوه هغه ده چه قاضیان او مفتیان ئی د شریعت په اساس د پادشاه په امر لری او هېڅوک پکښې هېڅ نشی ویلی.

تقنینیه قوه د مملکت له پارلمان څخه عبارت دی چه د قوانینو د تصویب او تدوین حق لری او د ملی شورا او اعیان په نامه دلته یادېږی.

اجرائیه یا مجریه قوه له کابینې څخه عبارت دی چه حکومت هم ورته ویل کېږی او ملی شورا ته مسئولیت لری.

د حکومت له لفظ سره اوس یو بل لفظ هم یو ځای کوی او ملی حکومت ورته وائی.

ملی حکومت یعنی څه؟

ځینی ساده‌ګان ګمان کوی چه ملی حکومت هماغه دی چه د ملت له خپلو افرادو څخه جوړ شوی وی او ټول وزیران ئی د مملکت خپل سړی وی.

پوهان او هوښیاران دا تعریف نیمګړی بولی او وائی کوم حکومت چه د بل مملکت او بل ملت خلق پکښې شامل وی او پردی اشخاص پکښې وزارتونه او ریاستونه لری هغه خو بالکل اجنبی او غاصب حکومت دی چه د استعمار په نوم یادېږی. نو ملی حکومت یوازې دا نه دی چه وزیران او رئیسان ئی پردی نه وی او خپل خلق وبلل شی بلکه علاوه پدې دا خبره هم پکښې شرط ده چه وزیران د ملت له افرادو د ملت د وکیلانو په اعتماد او خوښه انتخاب شوی وی او ملی شورا پرې خپل اعتماد ښکاره کړی.

نو که چیرې د یوه مملکت وزیران صاحبان د هغه مملکت خپل خلق وی مګر ملی شورا پرې یې اعتمادی ښکاره کړی ملی حکومت ورته نه ویل کېږی ځکه چه د شورا اعتماد شرط دی او د فقهاؤ په اصطلاح انتفاٴ د شرط انتفاٴ د مشروط دی.

د دی خبرې نوره څېړنه به نه کوو اوس به راشو دېته چه د ملت د وکیلانو اعتماد ولی دومره ضروری شرط ګڼل شویدی؟

که چیری یو ملت یا د ملت نمایندګان په صدراعظم باندې عام و تام اعتماد ولری او هغه بیا پخپلو وزیرانو صاحبانو خپل پوره اعتماد څرګند کړی نو بیا دېته څه حاجت پاته کېږی چه د وزیرانو په باب کښې له وکیلانو څخه د اعتماد رایه واخستل شی او وکیلان هر وزیر وپېژنی.

په دغه صورت کښې باید هغه وزیران چه د ملت وکیلان ئی هېڅ نه پېژنې او ښه و بد ئې ورته هېڅ نه وی معلوم حکما داسی وګڼل شی لکه چه د ملت اعتماد پرې موجود وی.

مګر حقیقت داسی نه دی او د دیموکراسۍ په اساس هغه حکومت چه په وزیرانو باندې ئی شورا بې اعتماده وی او خپله بې اعتمادی ښکاره هم کړی ملی حکومت نه بلل کېږی.

په ملی حکومت کښې د ملی شورا اعتماد د کابینی په اعضاٴ و ډېر ضرور دی د دغه ضرورت په باب کښې دلته لږ غوندې بحث کوو او د دا خبره فلسفه ئی بیانوو:

که د یوه مملکت وزیران یوازی د یوه شخص په اعتماد مقرر شی ډېر امکان لری چه یو فکر که څه هم ډېر پوخ وی له سهوو او اشتباهاتو سره مخامخ شی او یو سړی وکړی شی چه د یوه شخص په نظر کښی ځان ښه ښکاره کړی او ښه نه وی مګر هغه وزیر چه د ملت اقناع او د ډېرو وکیلانو اعتماد حاصلول ضرور ګڼی مجبور دی چه ډېره موده ډېر ښه ښه کارونه وکړی او عام و خاص ئې ښه والی ومنی.

پدی صورت کښې یو سړی کوښښ کوی چه یو برجسته شخصیت پیدا کړی او د مهمو کارنامو او د خدمتونو په اثر عام محبوبیت او عامه خوشبینی حاصله کړی.

یو سړی دا کولی شی چه یو شخص، په نه څه وغولوی مګر د ډېرو کسانو غولول څه آسانه کار نه دی او ډېر لږ امکان لری.

بله خبره دا ده چه کابینه او وزیران د دیموکراسۍ په اساس د ملت وکیلانو او نمایندګانو ته مسئول دی او وکیلان حق لری چه د مملکت په اجرااتو کښې غور او دقت وکړی او حکومت پخپل سر پرې نږدی نو که چیری وزیران په ابتداٴ کښی د

وکیلانو اعتماد حاصل کړی او د هغه په حق کښې څه بد بینی او بدګمانی نه وی موجوده بلکه اکثریت د شورا ورته خوشبین وی نو د ملی شورا او کابینی تر مینځ هر ساعت دومره ډېر نظری او عملی اختلافات نه پیدا کېږی او وزیرانو ته یو ډول اطمینان حاصلېږی همدغه اطمینان د دوی جرئت او فعالیت زیاتوی او دغه شان وزیران پخپلو کارونو کښې له ډېر تردد او تذبذب نه خلاص وی.

پدې صورت کښې یو ملت دا احساس او یقین کوی چه زه پخپله پخپل ځان حاکم یم او د اجرائیه قوی قوت زما خپل قوت دی او حکومت هېڅکله داسی یو کار نشی کولی چه زما خوښ نه وی دغه شان حکومت هم باور لری چه ملت زما تر شا ولاړ دی او ملی قوت راسره په هر کار کښې ملګری دی.

دغسی وزیران له ملت سره په تماس کښې وی او ارو مرو په ملت باندې خپل ځانونه پېژنی دا پیژندنه نه دوی د ملت له ټولو مشکلاتو، خواهشاتو او ضروریاتو څخه خبروی او له دغی پېژندګلوی څخه د حکومت او ملت تر مینځ یو ټینګ وحدت او محبت پیدا کېږی.

دغه راز وزیران د ملت له حاله نشی غافل کېدلی او ددی په ځای چه ځانونه په یوه شخص پوری مربوط وګڼی له ملت سره خپل تعلق او ارتباط ساتی.

په همدغه اساس په ملت کښې د کار سړی او رجال هم پیدا کېږی او اشخاص پدې فکر کښې لوېږی چه په ملت کښې مقام او منزلت ولری.

ملی قایدین او لیډران هم په یوه ملت کښې هله پیدا کېدای شی چه حکومت ملی وی او یو سړی د ملت په حسن نظر مهم مقام ونیولی شی.

دغسی اشخاص د ملت په نبض هم پوهېدلی شی او د ډېرو اجتماعی امراضو په علاج موفق کېږی. دوی بیا کولی شی چه په عمومی افکارو کښې ښه ښه تحولات پېښ کړی او نوې مفیدی مفکورې په خلقو باندې په آسانۍ ومنی.

زمونږ هوښیاران

(۱۳)

ښکه چه زمونږ هر څه په بل راز دی او هېڅ مو د نورو غوندې نه دی یعنی زمونږ ښارونه، زمونږ سړکونه، زمونږ شفاخانې، زمونږ مامورین له نورې دنیا څخه ډېر ډېر

فرقونه لري دغه شان زمونږ هوښياران هم د نورو ملکو له هوښيارانو سره هيڅ نه مقايسه کېږي.

د دوی عقل يو راز دی د هغوی بل راز. دوی يو شانته فکر کوی هغوی بل شانته دوی په يوه لار ځي هغوی په بله.

زمونږ هوښياران وائي: يو سړی په لاره تېرېده يو مار ئې وليد چه د يخنۍ له لاسه بيخی مړ پړ پروت و او هيڅ حرکت ئې نشو کولی، د ده زړه وسوزېده او مار ئې پڅېل لستوڼي کښې را واخيست او روان شو، څه ساعت وروسته چه مار تود شو او ساه پکښې وغړېده مار د همدغه سړي له غاړې تاو شو او د ده د بدبختۍ سبب وګرزېده.

له دې قصې نه دوی داسی نتيجه اخلي چه ډېر ضعيف او عاجزه انسانان هم لکه بې دمې ماران داسی دی چه بايد څوك پرې زړه ونه سېزی او نه څه احسان ورسره وکړی ځکه چه ډېر ځله احسان او دلسوزی بد عاقبت او بده نتيجه لري.

دا هوښياران مونږ ته احسان او دلسوزی همدغه شان تصوير وی او د مار و انسان په فرق نه قايلېږي.

زمونږ هوښياران دا هم وائي:

عاقبت گرگ زاده گرگ شود   گر چه با آدمی بزرگ شود

دوی ډېر انسانان ګرګ او ګرګ زاده معرفي کوی او نور بنيادمان ترينه وېروی.

دوی وائي: سر جاهلان بر سر دار به.

ما له دوی څخه ډېر ډېر او په وارو وارو اورېدلی دی: بې ادب را هر کجا يابی بکوب.

دوی له مشفق استاذ نه هم د شاګردانو دپاره جور او ظلم غواړي ځکه وائي:

جور استاد به ز مهر پدر.

دوی غواړي له تعليم نه د ماشومانو زړونه په وهلو تور کړي او بيا ئې د جهل او ناپوهۍ په ګناه په دار او سولۍ وخېژوی.

دا و زمونږ ځينی پوهان او هوښياران چه انسان ورته لکه مار او لېوه معلومېږي. نور نو ته ووايه چه ناپوهان او بې عقلان به څه غواړي او څه به کوی؟

د انسان اصلاح په پوهه انسانان کړي   ناپوهان يې په وهلو د انسان کړي

دا وایم – دا نه وایم

(۱۴)

دا وایم:

مونږ د کار سړی نلرو، علم او پوهه په مونږ کښې نشته، وږی او بربنډ یو، رنځوران مو نه جوړیږی. سرکونه وران او خراب دی.

دا نه وایم:

هغه وزیر یا دغه رئیس د کار سړی نه دی، په وزرات معارف کښې سل نقصانونه موجود دی. وزارت اقتصاد، صحیه، فواید عامه خپله وظیفه ښه نشی اجرا کولی، پخپلو کارونو کښې صحیح فکر نشی کولی، عملی فعالیتونه قناعت بخش نه دی، پیسی بېځایه لګیږی یا داسی نور...

دا وایم:

ما پخپله د امتحان په ورځ د یوولسم صنف هلك ولید چه معلم ئی ډېر صفتونه کول او د هغه د امتحان پارچه ئی په ډېر افتخار را وړاندې کړه مګر متاسفانه هلته (اتفاق) (ایتفاق) او (اتحاد) (ایتحاد) لیکل شوی و.

دا هلك له دغې غلطې املأ سره له یوولسم صنف دولسم ته کامیاب ولاړ او یوولس صنفونو، یوولس کالو، یوولس معلمانو دا غلطی اصلاح نشو کړای.

دا نه وایم:

چه نقص په معلم یا په تعلیم کښې دی، په امتحانونو کښې څوك غور او دقت نه کوی، د مکتب مدیر یا د معارف رئیس ښه کار نه دی کړی، مفتش خپله وظیفه ښه نه ده اجرا کړی.

دا وایم:

مونږ یو له بله ظلمونه کوو، یو د بل مال خورو، غلطې دعوې کوو او وړو یې هم، څوك چه عرض و داد وکړی نه خوشحالیږی او ډېر سرګردانی وینی، که چا د چا په پټی د چا په کاله ناحقه دعوه وکړه او ډېرو خلقو ته حقیقت معلوم و بیا هم د خپل حق اثبات ګران کار دی او څو کاله څو زره روپۍ د خپل مال د خپلولو دپاره په کار دی.

دا نه وایم:

چه ګرم څوك دی؟ نقص په چا کښې دی؟ ظلم څوك کوی؟ پردی مالونه چا خوړلی؟ عرضونه ولی یو ځای ته نه رسېږی او عارض ولی پخپل عرض پښېمانه کېږی.

دا وایم:

رشوت خواره شته، لحاظونه کېږی، سړی وژل کېږی، په ژندانو کښې بېګناه بندیان هم شته.

دا نه وایم:

رشوت خور څوك دی؟ چا د چا لحاظ کړی؟ کوم سړی بل سړی وژلی دی؟ بېګناه بندی کوم یو دی؟ او چا بندی کړیدی؟

اوس خو به پوه شوی یاست چه زه څه وایم او څه نه وایم؟

دوه جنازې

په یوه ورځ، په یوه ساعت کښې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې را ووتلې. هغه یو د کم خونۍ په وجه او دا بل د فشار خون په سبب مړ شوی و.

د هغه جنازه څلورو تنو په اوږو را اخستې وه او د دی بل د جنازې په موټر پسې بې حسابه لوی او واړه موټرونه روان و.

هغه یوه وینه نه درلوده ځکه مړ شو د دی بل وینه زیاته شوې او تېزه شوې وه ځکه ئې ژوند ونشو کړای.

دوی دواړه مړه شوه خو مرګونه ئې یو راز نه و او مرضونه ببل وو.

یوه د نورو وینې هم څکلی وې او دېته محتاج و چه ډاکتران ئې له وجود څخه وینه وباسی. بل ته چا خپله وینه هم نه وه پرې ایښی او بې وینې و.

یو د افراط او بل د تفریط له لاسه مړ شو.

هغه چه فقیرو او په فقر الدم مړ شو د هغه له مرګه د باختر آژانس هیڅ خبر نشو.

د دی بل د مرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاثر او تاسف سره اخستی وه او د جرائد پاڼې ئې په ماتم کښې توری شوی وې.

دا دواړه یو بادار او بل ئې نوکر و دوه کاله پخوا ښاغلی بادار رنځور شو ډاکتر د نوکر ډېره وینه د رنځور په وجود کښې انجکشن کړه د نوکر قوی او سالم وجود ډېر

کمزوری شو خو بادار په لږ وخت کښې د ښو خوراکونو په زور او د عیاشی په وجه په فشار خون مبتلا شو چیرته چه دغه شان باداری او نوکری وی هلته همدغسې کیږی او د یوه په ځای دوه مری هو! د یوه کمزوری کول او د بل قوی کول د دواړو په مړینه تمامیږی او د ظالم و مظلوم عاقبت همدغه شان وی.

دغه راز مړکونه مونږ طبعی مړینه بولو مګر په حقیقت کښې قتل او مقاتله ده.

دلته هم قاتل او مقتول شته مګر زمونږ پولیسان زمونږ حاکمان او زمونږ قاضیان پرې نشی پوهېدلی بلکه دوی له نورو نه دغه شان معنوی قتلونه ډېر کوی.

دلته دا عادت دی چه یو سړی که چا په ټوپك وویشت یا ئې په کټارو سوری سوری کړ د هغه پوښتنه کوی مګر که چا د چا ډوډۍ وخوړه او هغه له لوږی مړ شو نو دا مړګ قتل نه بولی او دغسی قاتل ته سزا نه ورکوی.

دغه شان مقتول ته څوك شهید هم نه وائی او نه پرې څوك تبې تړی.

په رښتیا چه مونږ ډېر ظاهر بین یو او حقایقو ته نه یو ملتفت.

زمونږ ډاکتران هم مونږ غوندی دی او پدې نه پوهیږی چه زمونږ اصلی مرض ظلم دی او حقیقی علاج عدالت دی. مونږ هېڅکله پدی نه جوړیږو چه د یوه وینه د بل په وجود کښې انجکشن کړو او په افراط و تفریط کښې خپل علاج ولټوو.

ناحقه دعوه

دلته ناحقه دعوې او د ناحقې شاهدان زښت ډېر دی. زمونږ قاضیان ښه خلق دي هر رنګه دعوې اوری او هر چا چه هر څه وویل غوږ ورته ږدی.

هغه بله ورځ د یوه سړی غویی د بل په شوتله کښې ننوت شو چه په متې ترجوړکی ورسېده د غوایی خاوند د شوتلی په خاوند دعوه وکړه او تاوان ئی غوښته ما ګمان کاوه چه دی به ئی پدی ګناه نیولی وی چه تا ولی خپله شوتله نه ساتله؟

ولې دې زما غویی په شوتله کښې دومره پرېښوده چه ننوت شی دا ګمان بیخی بې اساسه نه وه ځکه چه دغه شان دعوې هم دلته ډېری کیږی او خلق ئی کوی. مګر د غوایی خاوند له دېنه هم خپله دعوه معقوله کړی وه او حقوقی رنګ ئی ورکړی و. هغه وویل د شوتلی خاوند له ما سره عناد درلود او زما د قلبی غویی ئی په لوی لاس پخپله شوتله کښې خوشی کړ.

په دغسې چالاکۍ او مهارت د غوائې خاوند د ناحقې شاهدانو او د ډېرو واسطو له برکته خپل ځان د شوتلې له تاوانه هم خلاص کړ او د غوائې تاوان ئې هم پوره او کامل واخيست.

زه وېرېږم چه ځينې رشوت خواره چه د خلقو وينې څکې او په پردو مالونو تنډېږي او بالاخره په فشار خون مري د هغوی وارثان هم د غوايي وال له قصې نه خبر نشي او د شوتلو په خاوندانو د خون دعوه ونکړي. زمونږ هوښيار او محتاط خلق له دغسې قصونه ډېر ښه خبر دي او ځانونه په ډېر احتياط ساتي، که دوی د چا غويي پخپل پټي کښې ووينې نو ډېر پام پرې کوي چه تنډ نشي او لوی تاوان وروانوړي.

دا خلق پدې پوهېدلي دي چه د شوتلو پټي د غوايانو د خر د پاره دي او بايد غوائې پرې ماړه شي مګر دومره نه چه له ډېر مړښته وپرسېږي او مړه شي.

که چيرې دهقانان بې پروائې وکړي او غوايان تر تنډېدو په شوتله کښې پرېږدي جاګيرداران او زميندارا ن ترېنه د خپلو غويو تاوان اخلي او داسې ئې نه پرېږدي په رښتيا چه د دهقانانو وظيفه ډېره ګرانه ده چه بايد غوايان نه وږي پرېږدي او نه ئې دومره ماړه کړي چه له ډېر مړښته مړه شي.

خبره له خبرې ولاړېږي او يوه چه کومه بله را په يادېږي خبره په دعوو کښې ده، هغه شپه د مامور صاحب کور غلو وواهه او ډېر مال ئې ورځنې ويووړ مامور د کلي خلق ونيول چه تاسو ولې زما د کاله پيره نه کوله ولې مو زما مال نه ساته؟ يا غل او مال په لاس راکړي يا د مال تاوان له تاسو نه غواړمه.

د مامور صاحب ټول مال که څه هم د کلي د خلقو و او له دوی نه ئې اخستی و مګر ساتل ئې هم د کلي په خلقو لازم و چه د مامور صاحب په کور کښې به ئې ساتي.

د دې مال په وجه ډېر خلق ډيره موده بنديان شوه او په اخره کښې ئې لکه د شوتلو خاوند تاوان هم ورکړ او دغه حقوقي دعوه جزائې هم شوه.

دلته دغه شان نا آشنا دعوې ډېرې زياتې دي چه هر څوك ئې باورولی هم نشي.

وائي چه يوه سړي ټول عمر په دعوو کښې تېر کړی و او هر څنګه ناحقه دعوه به چه وه ده به وړله کله چه دی مړکېده نو ځوی ئې ورته ويل چه ابا ماته دې هم کومه دعوه پرې ايښې ده او که نه؟ ده ډېر فکر وکړ چه هيڅ دعوه نشته او ځوی ته ئې څه نه دي پاته مګر هر کله چه دی د دعوو په پيدا کولو کښې استاذ و او له نه څه ئې ډېره غټه خبره پيدا کوله خپل ځوی ته ئې وويل کله چا ما ستا مور ودوله ماما دې نهه مياشتې زما واده وځنډاوه، که ما نهه مياشتې د مخه واده کړی وای اوس به دې يو بل ورور هم ګرزېده

ځوی ئې ډېر خوشحاله شو چه پلاره! دا خو د خون دعوه ده له دېنه به غټه دعوه بله چیرته وی؟

په رښتیا چه د ښو غوښو ښه ښوروا وی او له دغسی پلار نه همدغسی ځوی پاتی کیږي دغه راز دعوې دلته له پلرونو نه زامنو ته پاته شی او د حاکمانو مامورانو روزی خدای په همدغسی دعوو کښې ایښی ده.

وګورئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوی خدای ته ورتک دی د قیامت ورځ راتلونکی ده سترګې پټول حق نه ویل د حق په ځای کښې چوپ کښېناستل ډېره لویه ګناه ده. وګورئ او په ځیر ځیر وګورئ که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسی هر څه ولیده که ستاسی بینائی ثابته شوه ډېره لویه ګټه به وکړئ.

ستاسی ډېری بدبختی په سترګو غړولو لیدلو او کتلو ورکېږی.

تاسی د سترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوی او له خپلو سترګو نه مو پوره کار نه دی اخستی تاسی یو بل ته ګورئ مګر څه نه وینئ او څه نشئ لیدلی.

تاسی به وایاست چه مونږ شپه ورځ پېژنو، تور او سپین بېلوو د انسان او حیوان فرق کوو که مونږ څه نه لېدلی نو هر ګوره به د چا له موټر یا بګی لاندې شوی وو له ګړنګونو به لوېدلی وو او بې لاری به تلو.

زه وایم اوس هم ډېر خلق په کږه لاره روان دی ډېر خلق په کندو کښې لوېږی او په ځان نه پوهېږی ډېر کسان د انسان او حیوان فرق نه کوی او خاین و صادق نه پېژنی، دغه شان سترګې چه مونږ لرو نور حیوانات ئی هم لری د موټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوی په پاټونو او کمرو باندې نه ورځی واښه او اوبه وینی د انسان لیده او کاته باید بل راز وی د بني آدم نظر باید سر سری او سطحی نه وی.

راځئ چه مونږ او تاسی د خپلو نظر امتحان ورکړو او خپله بینائی معلومه کړو.